

Старине манастира Павре у Славонији, тичуће се по нешто српске православне цркве у Босни и Херцеговини.

У митрополији Карловачкој, ријетко је наћи парохијску цркву, у којој се не би нашла било каква стара књига са записима, било по неки спис из старијег времена, који су кадри да послуже као градиво за историју српске православне цркве старијега времена. Још више се тога градива налази по манастирима нашим. И ја се чудим, да нашим духовним властима не пада на ум, да упуте подручно свештенство обојега реда, да оваку грађу прикупља и објелодањује, и тако је од скоре и сигурне пропасти сачува, по што су већ данас записи ти и биљешке у старим књигама, и други списи, или поцијепани, или су поблиједили, или су од мољаца поједини, с разлога, што су књиге и списи похрањени већином по влажним ормацима; а што ће тек за 20—30 година да буде, не смијем ни да помислим. Многи по историју српске цркве важни записи и списи, или ће нестати, или бар тако овјештати, да се с њих ништа не ће моћи прочитати, те ће тако многи и многи историјски догађај остати неоткривен и непознат потомству.

Ја се већ неколико година бавим прикупљањем таквога градива. Гдјегод ме пут нанесе, и гдје ми се дозволи, пролистам старе књиге, и опажене записе с њих прибиљежим, знатније и важније списе и натписе са иконостаса препишем, и кад их у понеким нашим листовима објелоданим, мислим, е сам српској књизи учинио какву такву услугу.

Ове ме године срећа задесила, да први пут походим манастир Пакру у епархији Пакрачкој. Нијесам је походио: просто да се прођем, него да њене старине проучим. Па вјере ми, нијесам лоше среће био. Намјерио сам се ту на једну књигу, коју је 1751. завео блажене памети епископ славонски Софроније Јовановић, и која би се могла назвати кроником истога манастира. У ту је књигу владика Софроније дао преписати све знатније списе, који се односе на судбину манастира Пакре, и који су се до њега у манастиру сачували, бојећи се можда да се овако историјско благо на засебним папирима написано не погуби; а и све догађаје послје њега, тичуће се манастира Пакре уводили су вриједни калуђери пакрански у исту књигу по хронолошком реду. Па у тој књизи међу грађом, која се како рекох специјално тиче судбине манастира Пакре, нашао сам ја помијешано и нешто

мало грађе, која се тиче и српске православне цркве у Босни и Херцеговини; и што нађох, ево објелодањујем у овоме листу.

I. Записи о томе, да су калуђери манастира Гомионице у вријеме рата између Аустрије и Турске (1737. г.) од зулума турскога 1838. г. избјегли у Славонију и под водством свога игумана Пахомија населили се у пустом тада манастиру Пакри, који им на уживање предаше калуђери св. Ански, у чијој је власности исти манастир био.

Запис први.

Егда во время Епкпствованїа мѣк долѣ подписатагѡ, жившїи вѣ сѣй, вышеспомянутой Стѡй обители вѣцѣ Ігѣменѣ Курѣ Евлогїи Іеромонахѣ, и по емѣ ѡ насѣ рѣкоположенїи Архімандритѣ Курѣ Никѡфорѣ ѣсршичѣ и с' прочимѣ своимѣ Емѣ Братствомѣ чрезѣ доволнїа лѣкта: но дла скорбнаго и тѣснотнаго пребыванїа, Совѣтовалися инѣю обитель ѡ многихѣ лѣктѣ бывшѣ Псетѣю, зовомаѣ Стѣла Анна, сѣ высочайшимѣ допѣщенїемѣ, ихѣ Цесаро-кралев: велич: и Императора Римскаго Карола 6^о и с' нашимѣ Епкпскимѣ вѣлагословенїемѣ же и соизволенїемѣ возобновити и тѣю населити, Такоже и вистѣ: вѣставша же обитель сїа стѡвведенскаѣ Пакранскаѣ, пѣста чрезѣ нѣколикїа годы, и не имѣща в' сѣкѣ жителныхѣ Монахѡвѣ, змаленїемѣ Славы Божїа вѣдствовала, до времени, Егда ихѣ Цесар: Крал: велич: высочайше помѣнутое вранѣ с' тѣрчином в' лѣктѣ 1737. М прешедшемѣ зже начали, и тогда Монастыророжителїе Стѣла обители Стѡвведенскїа зовомїа Гомїоницы в' Боснѣ свѣщїа из манастира своего Нападенїа тѣрцакаѣ нетерпѣще в' подкрилїе (защиту) и державѣ ихѣ Цесар: Крал: велич: всѣ своѣ вѣставше приѣкнѣсти принѣдишасѣ, и Такѣ ни имѣще в' сихѣ странахѣ пребыванїю мѣкта вѣдствовали: имаже какѡ предѣодителю ихѣ Ігѣмнѣ кѡрѣ Пахомию, Тако и прочим соизволилоя ѡ насѣ

(но не без вѣдомости и договора оныхъ прежде онамо жившихъ калѣгеровъ, нынѣ же населиковъ Сѣо Анскихъ какъ особитое на то предъ многима свидѣтели счиненое писмо Гласитъ:) мѣстѣ ово пѣстѣ вставшее Пакрѣ за пребываніе ѡпредѣлти, и такъ обитель оваа Пакра, в' прославленіе Главы Божіа паки ѡдѣлалася и Населики своа, то есть вышереченныа Гоміѡничкіа из Босны преселшіася Монахы приверѣла Года 1738. Мѣа ѡк. закѡе с' свидѣтельствующими здѣ подписанъ сѡтверждаю.

Смирени Сѣкп Славонійскій

(печат)

Никѡфор Стефановичъ

подписахъ :

З а п и с е д р у г и .

Правда есть и истинна, іакѡ за живота мнѣ долѣ подписатаго Предсessorъ Мой Гдѣнь Никѡфоръ Стефановичъ нынѣже влѣженочившій сже, мнѣ тогда во званіи и чести Сѣарской в'скорѣ же и Архімандритской при лицѣ ихъ Преосіенства сослѣжащѣ, Предпоманѣтымъ Монастира Гоміѡницы бывшимъ

жителии ова Стѣла обитель Пакранска за пребываніе из' мѣрдїа Архіпа-
стырскаго даровалася, имже за в'кромѣтїе болшее собственнорѣчнѣк подписюса и
Печатїю обычною подтверждаа свидѣтелствѣю, ктомѣ же еще и авлаю да по
преставленїи предпомѣнѣтаго наставника ихъ и Началовожда Кѣрѣ Пахомїа,
оставшѣ Намѣстникѣ Егѣ Кѣрѣ Гаврїїлѣ Давидовичѣ, Не точїю Ігѣменомѣ во
обители сей, но и дла добродѣтелнагѣ Права и жителства в' чинѣ Архіман-
дритства чрезѣ Мѣрность Нашѣ произведенѣ, и дѣховникѣмѣ общимѣ поставленѣ
высть. Зато да в обитель сїа Стѣла, какѣ ѿ Предцесеора Нашего бѣженнопо-
чившаго, имѣ за пребываніе (:со согласїемѣ свщїихъ калѣгерѣвѣ Монастира Стѣо
Аннска:) ѿпредѣленна, Тако и ѿ насѣ за мирное жителство мѣрдствѣема встала
атестирѣемѣ, и со ѣготовленїемѣ имена Нашего собственнорѣчнѣк подписатаго, и
знаменїа печатнагѣ положенїемѣ соѣтверждаемѣ.

Бѣ Монас: Пакри Мѣца фѣвр. 8. го 1751. го

Бжїєю Мѣтїю Правосл. Сѣкпѣ Пакрач: и вѣсечкопольскїй

Гофронїй Іоанновичѣ.

Запис трећи:

Наслов: Копіа од' писма приволнаго С'го Янскихъ калѣгеровъ, за монастырь С'го введенскій Пакранскій.

Понѣже мы долѣк именоватый, Такоже Ігѣменъ, сице: и штало Братство до найшослѣднаго монаха монастыря скорымъ временемъ шеновленнаго С'те Яне Бывши прежде въ Монастырь С'го введенскомъ Пакранскомъ, идѣже немалыми лѣты пребыхомъ: обаче доста нѣждану и прискорбну тѣсноти ради онагѣ мѣста пачеже пѣстиннагѣ жихомъ, ѡкѣдѣ же с' допѣщеніемъ С'гѣ Цесаро-кравлевскагѣ величества Бѣженыа памѣти Карола Шестагѣ, съ Настояніемъ Нашегѣ Началвожда тогда бывшагѣ, Нѣк же и прѣставшагѣ Архімандрита Никѣфора кѣршіиѣа прѣдречениа обитель С'тѣ Янеа возобновихомъ, и с' бѣгословеніемъ Превѣщеннаго Г'дна Архіереа нашего славонійскаго Г'дна Никѣфора Стефановича, шнамѣ из' Пакре совимъ преселихомсѣ, и шбителище себи сотворихомъ, шставшій же онаа обитель наша прѣдреченна Пакра, по нашеиъ изшествіи аки пѣста малимъ временемъ минѣшимъ, помеждѣ немцовъ и тѣрковъ краи началасѣ, и Тако попѣщеніемъ Бѣжіймъ ѡ тирановъ многи Монастиры и Цркве наше Заплененне быша. желающій же в' вѣрности Цесар: крал: велич: пребывати, шставише всѣа своѣа шнамѣ подъ тираномъ добра и имѣніа, С'два животомъ своимъ под' державѣ С'гѣ Цесар: вел: избѣгшій, Такоже и сей калѣгеры зовоміи Гомішничани, Ігѣменъ онда бывшій, Нѣк же прѣставшійсѣ Пахомій со братствомъ, и С'гда на с'ю странѣ славонійскѣю прѣшли, сматрали Г'дѣ животъ и Главѣ свою подклонити бы могли, дошли С'сѣ найвишшой Инстанціи нашей Г'днѣ С'йкнѣ въ Пакрацѣ, просити себи

мѣста, и дѣже бы могли прибѣжище свое имѣти. Гдѣнь Превсщєнный Архї-
ерей, аки шѣць мѣрдный желающій обоимъ странамъ вѣгаго состоанїа, и да
Сѣтымъ Црквамъ ради разширенїа славы Бжїа и за Интересъ Цесар: Нынѣже
крал: велич: и Нашеа общїа пѣлзы смноженїе а не смленїе бываетъ. Знающїи
одно да предреченна обитель наша Цакрѣ аки пѣста стоитъ, а ѡны желаютъ
и просетъ себи прибѣжища. Тако же Гдѣнь Превсщєнный ѡпредѣлилъ имъ
тоє мѣсто за ихъ одержанїе, и они онамо преселилися, и краткимъ временемъ
доста имъ ѡ нашеа страны досажденїе творило се, Не ради нашеа хотѣнїа,

*) У 18 броју „Источника“ на страни 275 у 4 реду овго погрјешно је наведена година 1838.,
а треба да стоји 1738., што се овим исправља.

но наказаніемъ тогда намъ бывшаго начальника Оеодра Павловича, да чрезъ
Еговыхъ неподобныхъ дѣйствіахъ, не само да смо подпали в' подозрѣніе
Гднѣ Архіерею нашемъ но и самомъ краа: велич: Іакоже о семъ готово всѣмъ
свѣтѣ пблично. Нѣк же согласившесѣ Мы монастыра Сѣе Анне, Ігдменъ со
вратствомъ неѡложно со блгословеніемъ Превосщеннаго Гдна Архіереа йшего гна
Никіфора Стефановича, и Егѡ наследника Гдна Архіереа Софроніа Іоанно-
вича, предреченнѣ обитель Пагранскію с' подлежащими ей грѣнты предрече-
ннымъ калѣгерѡмъ голіѡнничаномъ предати, да шни в' напредакъ и всегда
какѡ настоѡщій, тако и по имъ наследіющій могѡтъ они сѣе обители наслед-
ницы быти, и во всѣмъ іакоже бы сами ѡ ней трѣждалисѣ Господарити.
Ктомѣ же болшю аще бы хотѣли церковъ воздвигнѣти, или разорити ю сво-
бодни да сѣтъ, Іакоже во своемъ сѣщемъ монастырѣк и грѣнтѣк. Мыже имъ
своеволю без' всякаго насилѡваніа многократнѡ поманітѣю обитель с' под-
лежащими грѣнты предаемъ и изрѣчемъ, и до поглядка колико Мы еще менше
по намъ наследіющій имъ досаждати да не можемъ, предъ ниже поманіти
свидѣтели. Болшаго ради вѣроѡтіа собственными рѣками подписѣмо се, и пе-
чатомъ обычайнымъ монастырскимъ потверждаемо. данно въ монастырѣ Сѣе-
Аннскомъ = Септем. 5 го 1743. Года.

(печат) арсеніе Іеромон: жарковичъ

Ігѣменъ Сѣо Анскій

(печат) † Іеромонахъ Григоріе

Іеромонахъ Антоніе сѣо анецъ

† Іоанникіе Іером: сѣо анскій.

† Іовъ Іеродіаконъ.

† Пахоміе монахъ Сѣо анскій.

и азъ по пріемствѣ Ігѣменства тако вѣти подписью, и соизволю.

(печат) арсеніе Кѣлоевичъ

стѣа Сѣо Ан: обители Ігѣменъ.

Предъ нами нижеподписатими сѣе писаніе ѿ монастыра Сѣо Анскаго сочинисѣа и предадесѣа Ігѣменѣ тогда бывшемѣ Гавріилѣ Давидовичѣ Іеромонахѣ и всѣмѣ братствѣ монастыра Сѣо введенскаго Пакранскаго. Болшіа ради сигѣрности и вѣроутиа собственными рѣками подписемосѣа, и знаменіемъ печатнымъ потверждаемо, вышереченнаго лѣта и Мѣа в' монастырѣ Сѣо Анскомѣ.

Бжїю Млтію правосл.

Сѣкпъ Славонійскій:

(печат) Никѣфоръ Стефановичъ

Сго Наслѣдникъ и архіерей:

(печат) Гофроній Іоанновичъ

(печат) Маѣимъ Добрашевичъ, Протоеріей заврдскій

(печат) Благое Лазичъ, парохъ пакрачкій.

(печат) Михаилъ Николичъ, пароухъ доланскій.

(печат) Михаилъ Поповичъ, пароухъ кипскій.

(печат) Николай Паничъ, пароухъ врест(овачкій?)

Лѣска Михаилловичъ пароухъ м̃ (?)

Мы сѣдацъ са сенатомъ Пакрачкимъ.

(печат) радосавъ Пакичъ сѣдацъ пакрачкій.

(печат) Ганко Маноѣловичъ пѣргер.

† Петко Калавичъ сенатор.

(печат) адамъ длежичъ пѣргер.

(печат) Павелъ радовановичъ

црковный сѣтъ

(печат) Иванъ Грѣкачевичъ пѣргер.

Мы здѣ прилѣчившійся

† Њсканъ кавчиѣ обркнезъ Забрдскій.

(печат) ракосавъ станицавлевичъ кнезъ врѣшчански

† Богосавъ Жомиѣ кнезъ марковачки.

† Савва Поповичъ кнезъ батинанскій.

† Дмитаръ Комленовичъ кнезъ пакрански.

† Даміанъ Іванновичъ изъ борака

(печат) Никола Комленовичъ дѣакъ.

† Драгиѣ Степановиѣ изъ Борака.

† Іваннъ Комленовичъ изъ Пакрана.

† Михаилъ вѣкдраговичъ изъ Пакрана.

† Глѣ вѣничъ изъ борака.

(печат)

Никола Комленович дїакъ.

† Драгиѣ Степановиѣ из Борака.

† Іоаннъ Комленович из Цакрана.

† Михаил вѣкдрагович из Цакрана.

† Іліа вѣич из Борака.

† Лазо вѣич из Борака.

† радоница вѣздѣмович кнезъ бранежачки.

Први и трећи запис преписани су 8. фебруара 1751. год. у ову кронику пакранску са засебних листова, за чију се даљу судбину данас ништа не зна. Њихов тачан препис провјерио је власторучно и са својим печатом пакрачки владика Софроније Јовановић. Други запис написао је у кронику сам Софроније.

Остављајући из ових записа на страну све, што не спада на историју цркве босанске, у стању смо по њима рећи ово: Калуђери гомионички су за вријеме рата турскога са Аустријом због зулума турског оставили свој манастир Гомионицу и под водством свога игумана Пахомија изнијели живу главу у Славонију, по којој су лутали тражећи себи склоништа. Ово у год. 1738. нађоше у манастиру Пакри, који бјеше сасвим опустио, од како га ради тјескобности и неплодности земљишта напустише бивши калуђери пакрански, преселивши се, вјероватно у четвртом деценију прошлог стољећа, у близини Дарувара сјеверно лежећи манастир св. Ански. Ово мјесто (Пакру) определијелио је гомионичким калуђерима за њихово обиталиште — наравно у споразуму са првашњим власницима његовим — калуђерима св. Анским тадањи владика пакрачки Нићифор Стефановић, а послије његове смрти његов у апостолској служби нашљедник Софроније Јовановић.

Цуних су се пет година устезали св. Ански калуђери, да Пакру и по-сјед предаду у власност пришелцима гомионичким. Свему томе бјеше крив тадањи игуман св. Ански Теодор Павловић. Тек послѣ његове смрти, која је морала бити течајем 1743. год., предаше св. Ански калуђери Пакру у вјечну власност бившим гомионичким калуђерима;

*) Штампарска погрјешка. У 19 броју „Источника“ поткрала се непажњом слагача у другој коректури омашна погрјешка. На стр. 229 стављен је завршни пошпис управе училишне одма послѣ рубрике „Заводна библиотека“, што није требало, те се то сада овим исправља.

но да ли то учинише за новац или дабе, ништа се не види из односног (3) записа. Не зна се, ни колики је број калуђера и монаха био, који су из Гомионице у Пакру дошли. Трага сам нашао само о тројици и то: о поменутом већ игуману Пахомију¹⁾ (Кнежевићу), Гаврилу (Давидовићу) и Антонију (Бабићу); али сва је прилика, да их је морало бити више. Послије смрти игумана Пахомија поставио је пакрачки владика Нићифор Стефановић Гаврила²⁾ Давидовића за игумана, а послије га је владика Софроније и за архимандрита пакранског произвео. Још за читаво 30 година готово врбовали су калуђери пакрански себи подмладак калуђерски из Босне. Тако се знаде за Саву Бореновића из Лијевча, Јова Кузмановића из Моштанице и Јелисија Гавриловића из села Блашка, а потоњи Србин Босанац, који је пострижен у Пакру, бјеше неки Исаија Миливојевић из села Гата у Бијаћкој Крајини.

По историју ман. Гомионице главно је овдје, да се по горе исписаним записницима као факат спомене, да је у г. 1737. или у 1738. г. од Турака био опљачкан и попаљен, док су му калуђери морали потражити уточиште у Пакри и ту се стално смјестити.

II. Запис, на ком је пошписан као свједок херцеговачки митрополит Нектарије.

Запис овај налази се на првом мјесту ове пакранске кронике — како сам је ја назвао. И њу је владика Софроније са засебнога листа дао овдје преписати, и вјерност преписа својим власторучним потписом и печатом утврдио. Да не приводим овдје цијелога овога записа ради дуљине његове, споменућу, о чему је у њему говор. Ту се спомиње, како је под конач XVII. вијека доселио у Пакру моравски митрополит Григорије, ту себи поред старе цркvice ћелију подигао, па за тим и цркву обновио, и како је ту цркву Петроније Љубибратић тадањи владика пакрачки у присуству многобројног свештенства и народа дана 26. септембра 1697. освештао. и како је том приликом поменутог митрополита за пакранског игумана, а подједно за општег духовника свештеничког и народног поставио. При слави освећења цркве ове присуствовао је и митрополит херцеговачки Нектарије, који је такођер потписан на том запису и то овако:

Нектариј Зотович пол — Ђрцеговач: Митрополитъ.

Потпис Нектаријев за нас је важан, јер из њега дозвољамо за презиме Нектаријево: Зотовић, о чему у шематизму митрополије хер-

¹⁾ Пахомије је умро у Пакри 31. марта 1738. г. Сахрањен је код капеле св. Николе у Пакри. Кад је умро бијаше му 85 година.

²⁾ Гаврило је умро у Пакри 2. децембра 1755. г. и при св. Николајевској капели сахрањен. Данас се његов надгробни крст налази с јужне стране цркве Бијелске. Госп. игуман пакрански Јосиф Ачић вели ми, да је ту и његово тијело. Кад је пренијето не зна се. — Умро је у старости од 65 година.

цеговачко-захумске од год. 1890. нема спомена. Презиме Нектаријево колико је мени знано, први је споменуо архимандрит Дучић (9 књига његових књижевних радова, стр. 335.)

III. *О бившем митрополиту Гаврилу из половице V XIII. вијека.*

Овај се митрополит Гаврило у свима досадањим шематизмима митрополије Дабро-босанске презименом звао Михић. Овако га — јамачно по тим шематизмима — назива и г. архимандрит Дучић у 9. књизи својих књижевних радова. Ја сумњам, да је ово право и тачно презиме Гаврилово. Сумњам из два разлога; прво: што таквог презимена прави Срби немају, и друго: што сам у вишеспоменутој кроници пакранској нашао забиљежено, да је Гаврилу било презиме Михајловић, и да је уз то био хаџија т. ј. посјетилац светих мјеста на истоку. При крају више пута поменуте кронике побилежени су на неколико листа сви калуђери манастира пакранскога почев од 1738. год. и за сваког појединог забиљежено је — колико је то могуће било — гдје се родио, кад је у монашки чин ступио, ко га је гдје и кад зађаконио и запопио. Па за неког Серапиона Дедића, који је под бр. 6 убиљежен, речено је од ријечи до ријечи, да је „рѣкоположенъ во дїакона Сѣопочившмъ Гдномъ Сѣкпомъ Босанскимъ Гавриломъ Хажи Михайловичемъ Годе 1744.° Новем: 21.° с Манаст: Сѣодархаггѣскомъ Мощаничкомъ, и во сщеника чрезъ тогожъ Сѣкпа в' церкви Сѣаго Марка, с Брѣкини тогожъ Годе Мѣца Новем: 22.°

Ова биљешка је, како се види, од историјске важности. Она нам потвђује:

1.) да се митрополит Гаврило прозивао Михајловић,

2.) да је био хаџија,

3.) да је он већ 21. новембра 1744. био митрополитом босанским што се до данас није знало; и

4.) да је храм моштаничке цркве св. Арханђео, као што стоји и у шематизму дабробосанске Митрополије за г. 1884. 85. и 86. а не Преображење, како је то погрешно речено у шематизму за г. 1882. и 1883.

Према овоме ваља приликом саставка новог шематизма дабробосанске митрополије, овај исправак имати на уму.

Осјек у Славонији.

Л. Богдановић.